

ОБРАЗ ДИТИНИ В АНГЛОКАНАДСЬКІЙ АНІМАЛІСТИЦІ КІНЦЯ XIX СТОЛІТТЯ

Інна Сухенко

Дніпропетровський національний університет

Розглянуто своєрідність художньої репрезентації образу дитини в анімалістичній творчості англоканадського письменника Ч. Робертса (1860–1943), що дало підстави зробити теоретичні висновки про механізм формування національної англоканадської літератури в контексті історико-літературних і культурологічних тенденцій англомовної Канади кінця XIX – поч. XX ст.

Ключові слова: анімалістика; анімалістичне оповідання; самовизначення; природа; поселенці; Місто.

Актуальність вибору теми зумовлена недостатньою вивченістю творчості цього англоканадського письменника в сучасному вітчизняному літературознавстві. Мета наукової розвідки – проаналізувати специфіку художнього втілення образу дитини в анімалістичних оповіданнях Ч. Робертса в контексті вивчення загальнокультурних закономірностей становлення національної англоканадської літератури. Досягнення мети передбачає розв'язання такої проблеми: визначити специфіку реалізації образу дитини в анімалістиці Ч. Робертса.

Анімалістичне оповідання Ч. Робертса – один із яскравих феноменів канадської національної літератури, у якому втілюється процес формування своєрідної словесності й образ самого канадця, що робить свої перші, але впевнені кроки на шляху самовизначення.

Звичайно, Ч. Робертс не перший, хто назвав канадця канадцем, він був не єдиним, хто заговорив про канадську національну свідомість, він не був першим із мешканців цієї північноамериканської країни, чиє ім'я почули на європейському континенті. Проте, як вважає дослідник Л. Пірс, його слова пролунали так голосно, впевнено, а головне – вчасно, що їх почули та прийняли, а Ч. Робертс став головним “голосом” нової Канади (“the leading voice of the new Dominion”) [1, с. 15]. Він висловив не тільки свою думку, а й думку багатьох своїх співвітчизників: ідея національної єдності зріла у свідомості його сучасників – “Thy sons await thy call”. Ч. Робертс вказує на тісний зв'язок молоді канадської нації з її європейським минулим (“thy manhood's heritage”) та спадщиною корінного населення країни (“the black smoke of thy pipes exhales”). І хоча цій “дитині нації” (“O Child of Nations”) [2] ще не співають дифіраблів, нею ще не захоплюються, не звертають на неї уваги (“who stands among the nations now unheeded, travelled, unhymned”), Ч. Робертс висловлює впевненість у майбутньому своєї країни (“Bursts the uprising sun!”) [2, с. 45].

Демонструючи свою віру в потенціал канадської нації, Ч. Робертс, наслідуючи традиції романтичної літератури, у своїх творах нерідко звертається до образу дитини – брата-мисливця (“The Heron in the Reeds”), син священика (“The Moonlight Trails”), поселенець Рубен Во (“The Perdu”), п'ятирічна дівчинка Роза-Лілія (“Taming Mc Wae”), Мелінда (“Melinda and the lynx”), хлопчик з рушницею (“The Haunter of the Pine Gloom”), діти поселенців, які граються у полі (“In Panoply of Spears”) [3]. Ч.

Робертс впевнений, що його нація робить лише перші кроки у своєму становленні, це лише початок її великої історії.

Дитина – варіант ключового американського концепту “innocent” – від XVII ст. в американській свідомості є символом певної потенції, якій призначено здійснитися. Ч. Робертс трансформує в канадському контексті пуритансько-американську ідею “недосвідченої дитини”, що пізнає світ, набуває досвіду.

В оповіданні “The Perdu” дитина, що споглядає природу і розгадує її таємниці, символізує певну спрямованість тих, хто прийшов з нею у ці краї, пізнати і злитися з цим краєм (“How this came to be is one of those nice questions for which we need hardly expect definitive settlement”) [4, с. 58]. З іншого боку, дитина, її погляди, її світосприйняття, як відомо з романтичної пори, є моральним мірилом подій, дитячий погляд виявляється найточнішим і найоб’єктивнішим.

На думку Ф. Дж. Тернера [5, с. 220], який вказав на особливості американського фронтиру, американський поселенець не мав “художнього відчуття” (згадаймо лісорубів Білі Кербі та Ричарда Джонса із “Піонерів” Ф. Купера, річковиків із “Життя на Міссісіпі” М. Твена). На відміну від них, канадський поселенець має цей поетичний погляд на те, що породжує у ньому відчуття страху, він здатний захоплюватися тим, що змушує його виживати та очікувати смерті. Таким є мисливець Ян у Е. Сетона-Томпсона [6, с. 154], який міг довго блукати лісом, милуючись природою, але мета цих прогулянок – упевнитися в тому, що він повновладний хазяїн цих місць, а відчуття захоплення найчастіше витісняється відчуттям страху. Мисливці Джим Ленгдон та Брюс Отто в Дж. Кервуда [7] неодноразово піднімалися на вершину схилу, щоб не тільки вистежити ведмедя-грізлі, а й помилуватися Скалистими горами, долиною, хоча надвечір вони не ризикували продовжувати полювання, а розводили багаття та прислуховувалися до кожного шарудіння.

В оповіданнях Ч. Робертса “поетичне відчуттям” мають передусім діти. Саме свідомість дитини є джерелом поетичного світосприйняття канадця: діти Рубен та Селія здатні милуватися красою озера та птахами (“The Perdu”), син священика захоплюється пейзажами нічного зимового лісу (“The Moonlight Trails”), син мандрівника-поселенця захоплено розповідає про чудові місця (“Do Seek Their Meat from God”), брати-мисливці відпускають чаплю, вражені її красою (“The Heron in the Reeds”). Дитина у своєму щирому первісному сприйнятті світу більш гармонійна з природою, і тому здатна точніше оцінити всі зміни довкілля.

У дорослих поетичне світосприйняття витісняє прагматизм, який і керує діями дорослих персонажів в оповіданнях Ч. Робертса: слуга Енді оцінює нічний ліс з погляду хороших умов для полювання на кроликів (“The Moonlight Trails”), фермер холоднокровно везе теля на ринок (“When Twilight Falls on the Stump Lots”), батько Селії сприймає загадкове озеро як частину своїх земельних угідь (“The Perdu”), поселенці-лісоруби оцінюють придатність лісу для вирубування (“Taming McWae”).

В оповіданні Ч. Робертса “The Perdu” читач стає свідком процесу дорослішання Рубена Во – в ньому відбувається заміна поетичного світосприйняття прагматичним: відсвяткувавши 17-річчя, Рубен їде до міста, маючи на меті заробити потрібну суму грошей для весілля з Селією і на купівлю ділянки землі на березі загадкового озера. Проте природа не сприймає такого “комерсанта” і мстить персонажам, як і Перу Гюнткові Г. Ібсена, за практичне, матеріальне ставлення до неї та відбирає в Рубена найдорожче – Селію. Покинувши береги загадкового озера, Рубен втратив не тільки внутрішню гармонію, а й гармонійну єдність, яка існує між людиною та природою. І єдність ця порушена не тільки тому, що з віком, дорослішаючи, людина втрачає здатність до поетичного світосприйняття. Головна причина цього, за Ч. Робертсом, –

вплив розпусного міста, законів іншого життя, де людині судилося втратити розуміння цільності буття і своєї сутності. “Він потрапив в іншу атмосферу, інший світ, де було складно втримати рівновагу. І це було шоком для його душі... Проте це було недовго. Відчуття пристосування та практичності його швидко випрямило” (“The Perdu”). Персонаж Рубен-дитина тут протиставляється Рубенові-дорослому, який, повернувшись із цивілізованого світу, втратив відчуття гармонії, єдності з природою, загубив ту частину себе, яка допомагала йому усвідомити своє місце у світі.

На думку Ч. Робертса, щоб вижити в умовах суворої природи, потрібно передусім усвідомити гармонійний зв'язок, гармонійну єдність між людиною та природою, тоді як споживання, прагматизм – закони існування в Місті – в умовах канадського фронтиру виявляються деструктивними, шкідливими, що руйнують і природу, і людину. В оповіданнях Ч. Робертса гармонійний зв'язок з природою мають діти, тоді як світосприйняття дорослих поселенців більшою мірою позначене розрахованим раціоналізмом та споживацьким ставленням до оточення: адже вони в той чи той спосіб пов'язані з Містом.

Життєрадісність та невтомна енергійність, за Ф. Дж. Тернером, є невід'ємною рисою американського фронтирмена [5, с. 221]. Проте в оповіданнях Ч. Робертса вони властиві лише дітям або тваринам-малюкам, які найчастіше і стають жертвами трагічних обставин: Рубен і Селія багато радісних годин проводили біля загадкового озера, проте у фіналі оповідання з невідомої причини вмирає Селія, а Рубен, хоч і залишається жити, але із “загубленою, втраченою” душею (“The Perdu”), ведмежата не дочекались своєї матері і їх роздерли голодні лиси (“When Twilight Falls on the Stump Lots”), веселі кролики піймалися в капкан, а потім були розірвані лисицею (“The Moonlight Trails”). У такий жорстокий спосіб канадська природа карає тих, хто на певний час втрачає відчуття небезпеки та увагу в сурових умовах північного краю.

Дорослі учасники подій в оповіданнях Ч. Робертса рідко наділені життєрадісністю, навпаки – для них характерні песимізм, розчарування, невіра в особисті сили: батько Селії вже нічого не чекає у своєму житті, та і будь-яка зміна у звичному плині життя – поява вогника над озером, сліди на снігу – дратують його (“The Perdu”); поселенець-мандрівник з дитиною переїжджає з місця на місце, шукаючи кращого життя і самого себе, розчарування у собі та світі змушує його щовечора приходити до бару (“Do Seek Their Meat from God”); будучи смертельно пораним, після битви з ведмедем, лось розгублено та спантеличено дивиться на долину (“The King of the Mamozekel”); відпустивши на волю чаплю, брати здивовано дивляться один на одного, сумніваючись у правильності своїх дій (“The Heron in the Reeds”). Для персонажів Ч. Робертса характерне постійне очікування підступу містичних сил природи, з якими вони неспроможні змагатися. Усвідомлення своєї підкореності цим силам формує особливий склад характеру та світовідчуття канадського фронтирмена, який відрізняється від американського з його незмінним прагненням освоювати, підкоряти, перемагати. Канадський поселенець не знає, як діяти в незнайомих йому умовах, коли повернення неможливе, просування вперед небезпечне, а бездіяльність загрозлива. Канадський поселенець не вірить у власні можливості, розчарований у “раю для мисливців та рибалок”, і тільки потреба виживання змушує його діяти в нових умовах. Щоб вижити, канадцеві треба пристосуватися, повірити в могутні сили Природи, оцінити значущість того екзотичного світу, куди він потрапив. На відміну від американського, канадський поселенець не адаптує до себе екзотичного краю, а сам адаптується до нього.

Залишена без захисту дитина в оповіданнях Ч. Робертса є втіленням тієї позитивної енергії, тієї творчої сили, яку людина одержала від матері-Природи, але і

їй загрожує смерть та знищення. В оповіданні “Do Seek Their Meat from God” порятунок приходить в образі батька – поселенця з рушницею. Але рятуючи свою дитину, батько прирікає на смерть пум та їхніх дитинчат. Як і майже в усіх своїх оповіданнях, автор постає перед нерозв’язаною дилемою: духовність та ідеалізм протистоять раціоналізмові та прагматизму, без яких людині в середовищі неосвоєної ще природи вижити неможливо. Утім і бажання вижити в такий спосіб призводить до загибелі – Природа карає за зраду тих, хто порушує поки що непізнаний закон співіснування.

Дитина в оповіданнях Ч. Робертса часто виступає єдиним рятівником дорослого, який гине. В оповіданні “The Black Hollow” маленька дівчинка зачепила гаком колоду з прив’язаним шерифом, який уже зневірився у спасінні з чорного виру. В оповіданні “Taming McWae” доброта та ніжність Рози-Лілії розтопили загрубіле серце лісоруба. Автор впевнений у творчій силі дитини, в її ролі рятівника світу, який руйнується внаслідок необдуманого зіткнення цивілізації та дикої природи.

Яскравий епізод вбивства змії в оповіданні “The Moonlight Trails”, де образ змії не головний, але звернення до нього дає змогу Ч. Робертсові виявити саме канадське ставлення до природи, життя, смерті. Людина, яка вбиває змію, вбиває передусім свій страх, який вона відчуває перед цією твариною і перед Природою загалом. Знищення змії саме дітьми поселенців символізує їхнє прагнення побороти свій страх перед підступністю іншого світу. Але вбивство змії, яка традиційно є символом мудрості, можна розглядати як відмову від мудрого ставлення до природи і до самого себе, як відмову від моральних підвалин, які сформувалися у суспільстві за період його становлення. Вбивство змії символізує знищення розумного, свідомого начала в поведінці дитини. Не беручи участі в цьому вбивстві, хлопчик намагається знайти інше, справедливіше, як йому здається, ставлення до природи, до життя.

У фіналі оповідання “The Moonlight Trails”, у характерній для письменника художній манері, цинічна, поблажлива усмішка мисливця Енді руйнує надію на перемогу найвищого ідеалу гуманності – “Він, піднімаючи викинуту здобич, з усмішкою ніяковості або милостивого розуміння, пішов за хлопчиком, який покаявся” (“He, picking up the rejected spoils with a grin, that was half bewilderment, half indulgent comprehension, philosophically followed the penitent”) [3, с. 63].

Трагізм оповідання полягає в неможливості чіткого розмежування Добра і Зла. І як наслідок – моральна пригніченість автора, його зневіра в будь-чому, заперечення віри в саму можливість існування виходу з кризової ситуації. Саме життя та потреба виживання зробили людину руйнівником власних ідеалів.

В анімалістичних оповіданнях Ч. Робертса дитина протиставляється дорослому, який повернувшись зі світу цивілізації, втрачає відчуття гармонії, єднання з природою, втрачає ту частину себе, що допомагала усвідомлювати своє місце в навколишньому світі. Ч. Робертс упевнений, що в кожній людині є природна потенція до духовності та гармонії, але з віком у людині домінує практичність, прагматизм, зумовлені умовами й законами виживання. Людина вступає в саморуйнівний процес, підкоряючись суперечливому плинові свого буття.

Дослідження образу дитини в анімалістичних творах Ч. Робертса, вивчення його в контексті метафорико-символічних і міфологічних конотацій дає змогу уточнити особливості функціонування канадської анімалістики кінця XIX ст. “Канадський матеріал” у анімалістичній спадщині Ч. Робертса відсилає до міфологічних мотивів, образів у фольклорі корінного населення країни. Але автор наповнює їх європейським і американським змістом, що веде до нового, несподіваного сприйняття образної системи і поезики творів загалом, до формування концептосфери канадської анімалістики кінця XIX – початку XX ст.

1. *Pierce L.* Introduction // Pomeroy E. M. Sir Charles G. D. Roberts. Toronto, 1943.
2. *Roberts Ch.* The Selected Poems of Ch. G. D. Roberts / Ed. With an introd. By D. Pacey. Toronto; Montreal, 1974.
3. *Roberts Ch. G. D.* The Last Barrier and Other Stories/ Introd. By Alec Lucas. Toronto, 1967.
4. *Roberts Ch.* The Perdu // The Penguin Book of Canadian Short Stories / Ed. By Wayne Grady. Ontario, 1980.
5. *Саруханян А. П.* Проблемы фронта в американской литературе // Проблемы становления американской литературы / Под ред. Я. Н. Засурского. М., 1981.
6. *Seton-Thompson E. Lobo.* The King of Currumpun and Other Stories. М., 1956.
7. *Кервуд Д.* Гризли. Казан. М., 1960.

THE IMAGE OF A CHILD IN THE LATE 19TH CENTURY CANADIAN STORIES ABOUT ANIMALS

Inna Sukhenko

Charles Roberts is a Canadian writer of the late 19th – early 20th centuries. His creative activity marks the beginning of English-Canadian literature. Tackled in the paper are some peculiarities of the image of a child in Ch. Roberts' animalistic stories in the context of Canadian literature development against the background of European, Indian (native Canadian) and American literary artistic traditions in their amalgamation. The image of a child as a variant of the American concept of "innocent" is regarded to be a symbol of a developing and growing person in the Canadian context. In Ukrainian literary studies the publication is the first attempt to analyze the image of a child in Ch. Roberts' creative activity, taking into account the peculiarities of his artistic style in the context of English-Canadian literature in the period of its formation.

Key words: animalism; an animalistic story; self-determination; nature; settlers; a Town.